

VILÁG- TÖRTÉNET

13. (45.) évfolyam 2023. 1.

A BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **HORVÁTH EMŐKE**
AZ AMERIKAI MEDITERRÁNEUM FOGALMA ÉS JELLEMZŐI
- **SZILÁGYI ÁGNES JUDIT**
A MÚZSÁK TEMPLOMA,
AVAGY A NEOPÜTHAGOREUSOK A BRAZÍLIAI CURITIBÁBAN
- **JANCSÓ KATALIN**
KÖZEL-KELETI BEVÁNDORLÁS CHILÉBE
- **ZOLCSÁK ATTILA**
A PINOCHET-RENDSZER SZÜLETÉSE
- **KRAJCSI SÁNDOR ROLAND**
KUBA ÉS ALGÉRIA KAPCSOLATA A KUBAI
INTERNACIONALIZMUS TÜKRÉBEN
- **KUPI LÁSZLÓ**
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ ÉS KUBA
- **SZEMLE**
NAGY GEORGINA, BALOGH ÁDÁM TIBOR,
KUPI LÁSZLÓ ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Kultúra, vallás és politika Latin-Amerikában (Horváth Emőke)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Horváth Emőke: Az amerikai Mediterráneum fogalma és jellemzői	5
Szilágyi Ágnes Judit: A Múzsák Temploma, avagy a neopüthagoreusok a brazíliai Curitibában	25
Farkas Dániel: A vallási jelenségek és közösségek megítélése a perui baloldal folyóiratában. Amauta, 1926–1930	35
Jancsó Katalin: Közel-keleti bevándorlás Chilébe. Vallás és kultúra egy sokszínű diaszpórában	53
Bakó András: Idegenség és állampolgárság Latin-Amerikában	67
Zolcsák Attila: A Pinochet-rendszer születése. A nemzetbiztonsági doktrína és a neoliberalizmus egyezsége	81
Krajcsi Sándor Roland: Kuba és Algéria kapcsolata a kubai internacionalizmus tükrében, 1961–1965	99
Kupi László: Gabriel García Márquez és Kuba	115
Baranyi Tamás Péter: A Monroe-elv és az amerikai kontinentális terjeszkedés geopolitikája	137
<i>Szemle</i>	
Arab hatások Ibériától Kínáig (Nagy Georgina)	159
Házass bevándorlók érzelmei és bírósági ügyei a századforduló Argentínájában (Balogh Ádám Tibor)	163
A Karibi Légítő tündöklése és bukása (Kupi László)	167

Jelen számunkat Horváth Emőke szerkesztette

Az amerikai Mediterráneum fogalma és jellemzői

Ha meghalljuk a *Mediterráneum* kifejezést, azonnal a Földközi-tenger partvidéke jelenik meg a szemünk előtt, pedig jól ismert jelenség a történelemben, hogy egymástól távol eső vidékeken azonos nevű területek húzódnak meg. Elég egyetlen példaként VII. Konstantinosz Porphyrogenetos: *De Administrando Imperio* című, 10. században keletkezett művére utalnunk, melyben azt olvashatjuk: „Két Ibéria van: az egyik Héraklész oszlopai táján, az Ibér folyóról elnevezve. (...) A másik Ibéria a perzsák felé van.”¹ Ugyanígy a Mediterráneumból is kettő van: a mindenki által ismert földrajzi területen kívül az Európától távol fekvő *amerikai Mediterráneum* fogalma is fennmaradt napjainkig, bár a közbeszédben ez utóbbit nem használjuk.

Munkámban az amerikai Mediterráneum – más néven a Karib-térség – földrajzi és kulturális jellemzőivel összefüggő kérdéseket vetek fel. Először az amerikai Mediterráneum megnevezés kialakulására térek ki, majd területének földrajzi behatárolására, és igyekszem megrajzolni a Karib-térség közös kulturális jegyeit. Utóbbira azért van szükség, mert csak a kultúrán keresztül megragadható közös jegyek alapján lehet definiálni azokat a területeket, amelyek a Karib-térség fogalmába illeszthetők. Végül a térség egyes sajátosságait az *európai Mediterráneum* jellemzőivel hasonlítom össze, és megpróbálom megragadni azokat az elemeket, amelyek közös pontként, illetve meghatározó eltérésként említhetők a két térség esetében.

Az amerikai Mediterráneum kifejezés megszületése

Fernand Braudel a Földközi-tengerről szóló összefoglaló könyvének² mottójául José de Acosta spanyol jezsuita szerzetes *Historia natural y moral de las Indias* című munkájából vett részletet választott.³ Acosta 1590-ben, Sevilában megjelent művében

* A szerző a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar Történettudományi Intézetének egyetemi docense, a Latin-Amerika Kutatócsoport vezetője (1088 Budapest, Reviczky u. 6., horvath.emoke.maria@kre.hu). A tanulmány a KRE BTK Magyarország és Latin Amerika. Kapcsolat és recepció a XIX–XX. században (témaszám: 20729B800) című pályázatának keretében készült.

1 Konstantinosz VII Porphyrogenetos: *De Administrando Imperio*, cap. 23.

2 Braudel, 1949. Az általam használt kiadás: Braudel, 1996. I. köt. belső borító.

3 Acost, 1590. Libro tercero, Capítulo X. *Del océano, que rodea las Indias, y de la mar del norte y del sur.* „No se ha hasta ahora en el nuevo orbe descubierto mar mediterráneo, como le tienen Europa, Asia y África, en las cuales entran unos brazos de aquel inmenso mar y hacen mares distintos, tomando los nombres de

úgy fogalmazott, hogy az Újvilágban nem találtak olyan Földközi-tengert, mint amilyen Európában, Ázsiában és Afrikában létezik. Ezzel szemben évszázadokkal később Alexander von Humboldt az 1799 és 1804 közötti amerikai utazásai során készített feljegyzéseiben a Karib-tenger és a Mexikói-öböl vidékének leírása alkalmával egyfajta *Mediterráneum*ról beszélt („le bassin des Antilles forme, comme nous avons deja appellé, une Méditerranée”).⁴

Susan Gillman kimutatta, hogy Humboldt kulturális és nyelvi alapokra építve miként illesztette be a *Mediterráneum* fogalmát az amerikai kontinens földrajzi térségébe.⁵ Meg kell jegyezni, hogy maga a metódus nem jelentett újdonságot, mivel általános, megszokott tapasztalat volt, hogy a felfedezések korától kezdve a spanyol és portugál hajósok, katonák, papok csak a saját szókészletükkel, az Európából jól ismert jelenségekkel voltak képesek leírni az új földrészeken megfigyelt tájakat, földrajzi és fizikai jelenségeket. Gondoljunk Hernán Cortés tudósításaira, melyekben beszámolt az azték fővárosról. Tenochtitlánt állandóan az általa – és az olvasói által – jól ismert spanyol városokhoz, Sevillához vagy Córdobához hasonlította, a főtér méretét pedig úgy érzékeltette, hogy elbeszélése szerint „kétszer akkora, mint Salamanca városa”.⁶ Humboldt későbbi gyakorlata csak folytatta az európai megnevezések átültetését az amerikai kontinensre.

Humboldt munkájában számos alkalommal visszatért a Karib-tenger vidékének jellemzésére. Egyszer inkább földrajzi aspektusból, a tengeri kijárók szempontjából említi: „...a Nyugat-indiai-tenger, amelyet sok kivezetéssel rendelkező mediterránnak neveztünk el”, máskor a nevéen nevezi a tengert, és az európai történelemhez kapcsolódó múltjára utalva beszél róla: „...a kis Karib-tenger egyfajta Földközi-tenger, melynek partján Európa szinte valamennyi nemzete gyarmatokat alapított”. Végül a konkrét földrajzi meghatározás értelmében Humboldt az amerikai *Mediterráneum* fogalmába belevonta Venezuela, Új-Granada, az Amerikai Egyesült Államok partvidékét és a Nyugat-Indiák szigetvilágát.⁷

A 19. századi természettudományos szerzők és politikusok Észak-Amerikaszerte újabb térségeket illettek a *Mediterráneum* névvel, így Kalifornia és a Long Island Sound esetében is (1–2. ábra) az amerikai *Mediterráneum* létezéséről beszéltek.⁸ Daniel Webster szenátor és külügyminiszter (1850–1852) a század közepén a Long Island Soundot az „amerikai *Mediterráneum*” elnevezéssel jellemezte,⁹ a *The Congressional Globe* 1866. évi kötete pedig már úgy beszélt a területről

las provincias y tierras que bañan, y cuasi todos estos mares mediterráneos se continúan entre sí y, al cabo, con el mismo océano, en el estrecho de Gibraltar, que los antiguos nombraron columnas de Hércules. Aunque el mar Rojo, desasido de esotros mediterráneos, por sí se entra en el océano Índico, y el mar Caspio con ninguno se junta.” http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/historia-natural-y-moral-de-las-indias-0/html/fee5c626-82b1-11df-acc7-002185ce6064_28.html#I_56 (letöltés: 2023. március 12.).

4 Humboldt–Bonpland, 1807. 235–236.

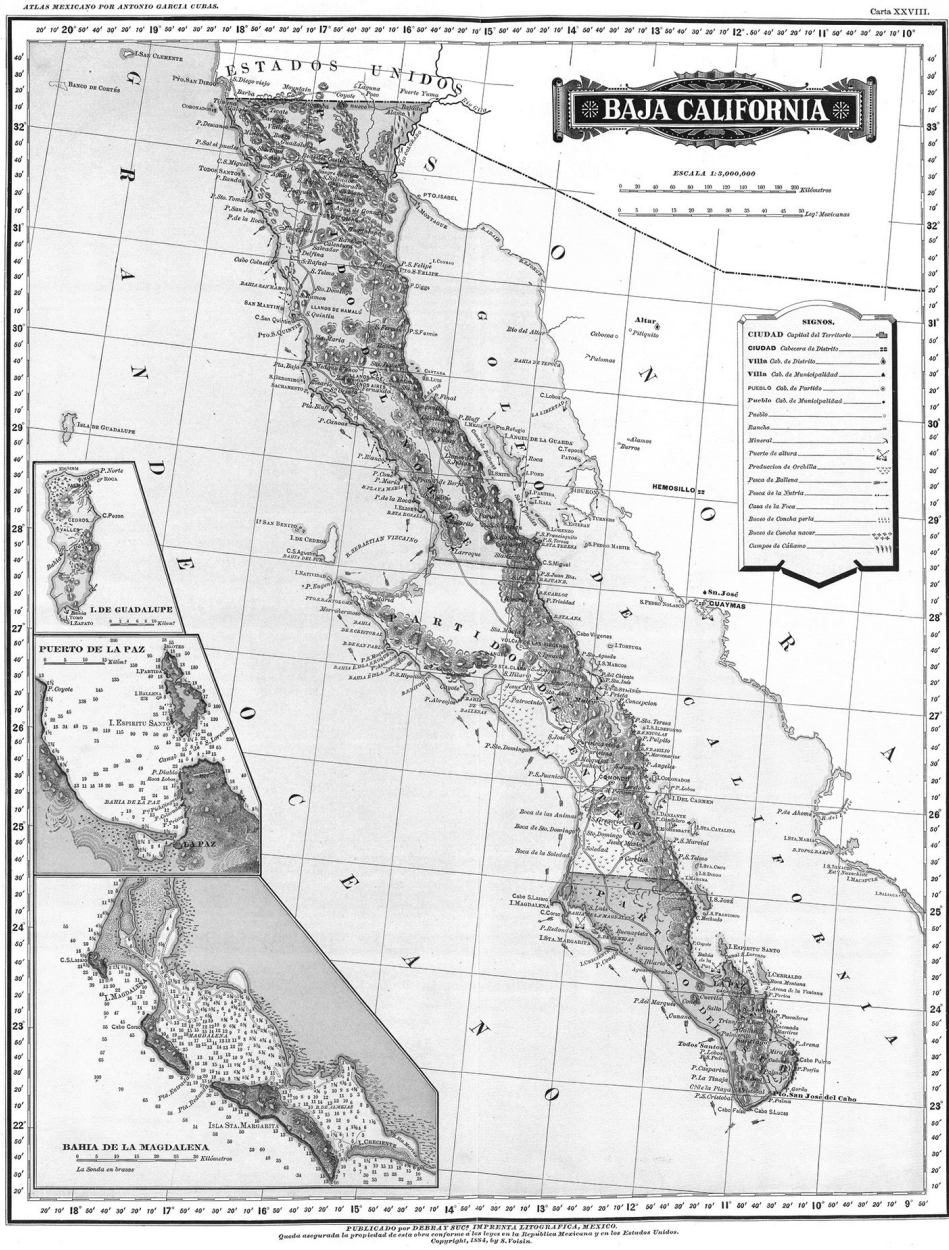
5 Gillman, 2014. 505–528.

6 Cortés, 1977. 254–255.

7 „...that American Mediterranean, formed by the shores of Venezuela, New Granada, Mexico, the United States, and the West Indian islands.” Idézi Gillman, 2014. 509–510.

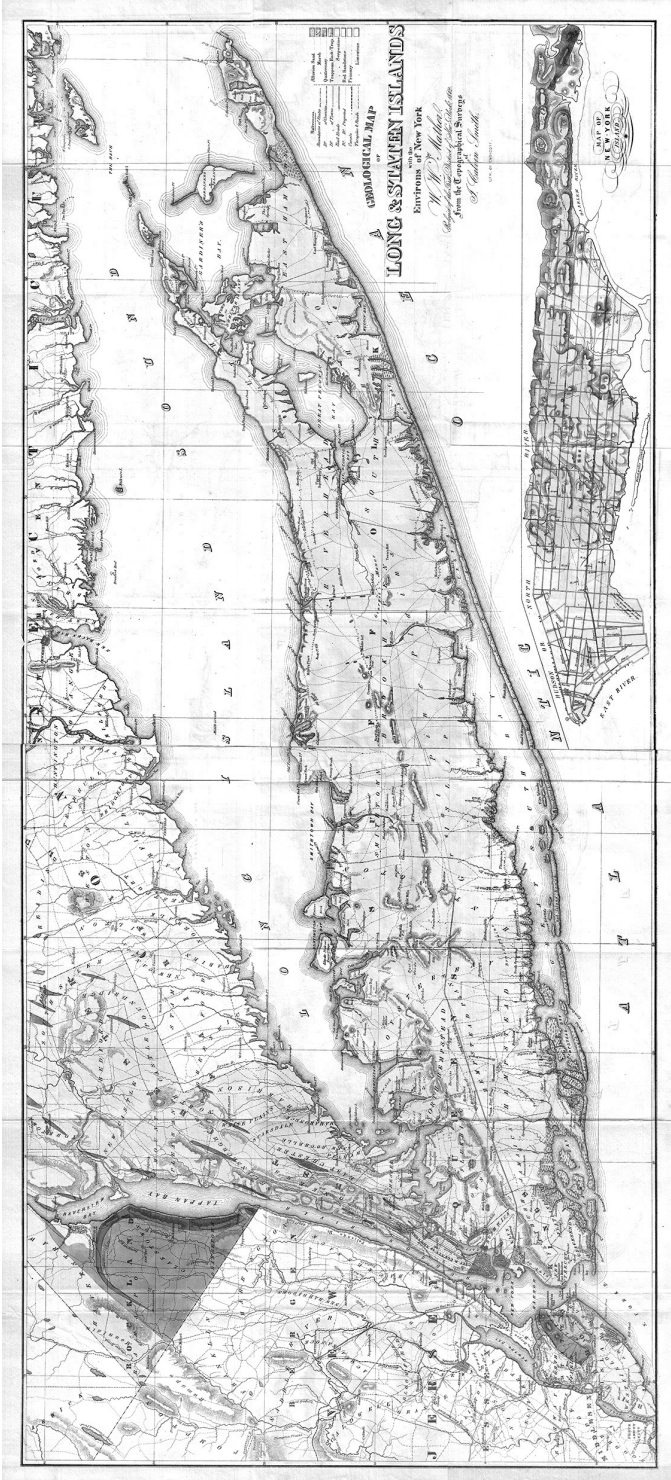
8 Uo. 509.

9 Weigold–Pillsbury, 2014. 1.

1. ábra. A Kaliforniai-félsziget¹⁰

10 Antonio García Cubas térképe, 1886. <https://octopus.org/img/media/maps/baja/1886>.

2. ábra. Long Island Sound¹¹

¹¹ William W. Mather térképe: Geological Map of Long & Staten Islands with the Environs of New York, 1842. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1842_Mather_Map_of_Long_Island,_New_York_-_Geographicus_-_LongIsland-mather-1842.jpg.

mintha általánosan ismert lenne az elnevezés: „...the Sound, which is the great inland water of New England, known as the American Mediterranean”.¹² Úgy tűnik, hogy erre az időszakra a politikai közbeszédben teljesen elfogadott és használt jelzővé vált a Webster által útjára indított megnevezés.¹³ Élisée Reclus francia geográfus *The Earth and Its Inhabitants: Mexico, Central America, West Indies* címmel, 1876-ban megjelent könyvének egy egész fejezetét (VI. fejezet) a Mexikói-öböl és a Karib-tenger térségének szentelte, melyet *The American Mediterranean (Gulf of Mexico and Caribbean Sea)* névvel illetett. Művében Reclus a térség földrajzi viszonyait, éghajlatát, flóráját, faunáját, a főbb tengeri áramlatokat, a hurrikánokat és a lakosságot elemezte.¹⁴

Az elmondottak alapján könnyen levonható a következtetés: a 19. századi kutatók az amerikai Mediterráneum megnevezést minden esetben földrajzi értelemben használták, nem vizsgálták kulturális összetettségét, nem vetettek fel kérdéseket a térség belső jellemzőivel kapcsolatban, és csupán a földrajzi ismertetőjegyek alapján hasonlították az európai Mediterráneumot a zárt amerikai területhez.

Az amerikai Mediterráneum földrajzi keretei és kulturális jellemzői

Ma már nincs vita abban a tekintetben, hogy minden szerző számára az *amerikai Mediterráneum* fogalma a *Karib-térség* fogalmával azonos. Ennek ellenére egyáltalán nem egyértelmű, hogy mely földrajzi terület definiálható a Karib-térségként. Az utóbbi harminc évben, elsősorban Antonio Gaztambide-Géigel és Norman Girvan írásai hatására, egyre kevésbé tekinthető magától értetődőnek a térség földrajzi határainak kijelölése.¹⁵ A Mexikói-öböl területének a fogalomba integrálása vagy kihagyása jelenti a leginkább vitatott kérdést. A társadalomtudományok, a geopolitikai értelmezések képviselői voltak azok, akik a Karib-térség fogalmába beleértették a Mexikói-öböl vidékét is. A kérdés legkiemelkedőbb teoretikusa a nemzetközi viszonyokat vizsgáló amerikai professzor, Nicholas John Spykman volt, aki 1942-ben, az *America's Strategy in World Politics* című írásában részletesebben foglalkozott az amerikai Mediterráneum fogalmának meghatározásával.¹⁶

Spykman nevéhez kapcsolódik a földrajzi tényező szerepének hangsúlyozása és beemelése az észak-amerikai politikai elemzésbe. Két hosszabb tanulmányában is vizsgálta a kérdéskört a külpolitika szempontjából.¹⁷ Úgy vélte, az amerikai Mediterráneum a földrész észak-déli összeköttetését biztosító, valamint az Atlanti- és a Csendes-óceán közötti tranzitútvonalat jelenti. Ezen értelmezés alapján

12 *The Congressional Globe*, 6 June 1866, 2996.

13 Weigold-Pillsbury, 2014. 1–46.

14 Reclus, 1876. 338–353.

15 Gaztambide-Géigel, 1996. 74–96.; Girvan, 2000. 6–34. A kérdéssel kapcsolatban lásd még: Tézer, 2020. 203–212.; Tézer, 2021. 7–17. A témára vonatkozó összefoglaló szöveg *A Karib-térség fogalmának értelmezési kísérletei* című munkám felhasználásával készült: Horváth, 2014. 23–35.

16 Spykman, 1942. Spykman művét geostratégiai szempontból elemzi: Fischer, 2002.

17 Francis P. Sempa bevezetője Spykman kötetének 2008. évi kiadásához. Sempa, 2008. XII.

könnyen interpretálható Spykman megközelítése: azzal a közvetítő szereppel ruházta fel a Mexikói-öböl és a Karib-tenger vidékét, amellyel a három kontinenst – Európát, Ázsiát, Afrikát – határoló Földközi-tenger térsége rendelkezik. Spykman szerint az amerikai Mediterráneum kifejezésbe beletartozik Mexikó és Közép-Amerika, Kolumbia, Venezuela nagy része, továbbá a Venezuela keleti részétől Kuba nyugati végéig húzódó szigetek sora. A Földközi-tenger medencéjéhez hasonlóan az amerikai Mediterráneum térsége is két részre osztható, az egyikbe a Mexikói-öblöt, míg a másikba a Karib-tengert sorolta, és Észak-Amerika déli partvidékét szintén az amerikai Mediterráneum fogalmába illesztette, amelyet a legfontosabb területének tekintette.

Spykman leginkább az amerikai Mediterráneum stratégiai jelentőségét állította előtérbe: mivel összeköttetést biztosít Észak- és Dél-Amerika között, illetve a csendes- és az atlanti-óceáni területek között. Az 1914-ben befejezett Panamacsatorna hatalmas lehetőségeket nyitott meg azzal, hogy jelentősen lerövidítette a csendes- és az atlanti-óceáni kikötők, továbbá Európa és a csendes-óceáni, valamint Ázsia és az atlanti-óceáni területek közötti távolságot. Spykman megállapítása szerint – és ezzel magam is egyetértek – az amerikai Mediterráneumban azért is tudott olyan határozottan kibontakozni az Egyesült Államok szupremáciája, mert a térségre jellemző kis méretű szigetek és a közép-amerikai földrajzi viszonyokból adódóan ugyancsak kis területű politikai egységek képtelenek lettek volna megakadályozni vagy ellensúlyozni azt. Úgy vélte, a régió kereskedelme az Amerikai Egyesült Államok mindenkori döntésén múlik, a part menti országok bármikor blokád alá vonhatók, és így igen egyszerűen kivonhatók a világkeresedelemről. Meglátása szerint ez a helyzet Mexikónak, Kolumbiának és Venezuelának az USA-tól való teljes mértékű függését eredményezte.¹⁸

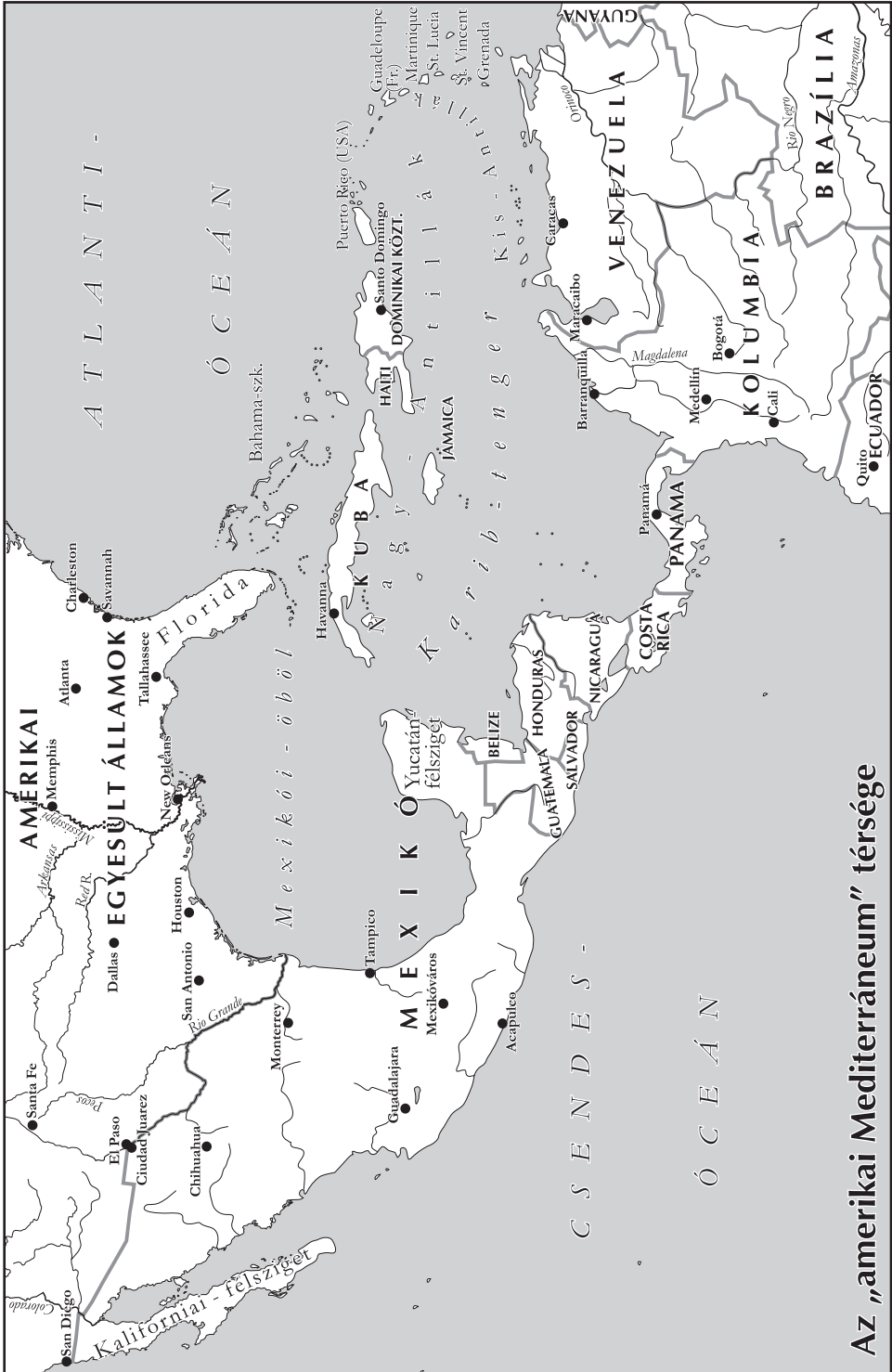
A továbbiakban a Spykman által kifejtett amerikai Mediterráneum fogalomra szeretnék reflektálni, ehhez azonban szükség van arra, hogy a saját értelmezésemet is megfogalmazzam, megrajzoljam a Karib-térség földrajzi kiterjedésének határait. Ennek érdekében először célszerű áttekinteni a terület kulturális sajátosságait.¹⁹ A szakirodalom a Karib-térség közös jellemzőit a gyarmatosítás, a cukorültetvények és a fekete rabszolgamunka együttes meglétéhez köti, és ezt a meghatározást én is elfogadom. E három tényező hosszan tartó jelenléte a szigetek esetében figyelhető meg leginkább. A térség identitása szempontjából az idehurcolt afrikai származású népesség számának, az egyes szigetek lakosságán belüli arányának döntő szerepe van. Az egyes európai gyarmatokon azonban nem azonos arányban volt jelen az afrikai származású munkaerő. A becslések alapján az 1720-as évekig az afrikaiak mintegy 58 százaléka érkezett az angolok, hollandok, dánok és svédok által birtokolt területekre.²⁰

Az afrikai eredetű rabszolgák eltérő arányát három tényezővel magyarázom. Az angolok, franciák, hollandok, dánok és svédok csaknem kizárólag nagyüzemi módszerekkel művelt cukorültetvényeket birtokoltak. A spanyol nyelvű szigete-

18 Spykman, 2008. 60.

19 Lásd még: Tézer, 2021. 7–17.

20 Engerman–Higman, 2003. 45–46.; Klein, 2010. 22–23.

ken viszont a dohánytermesztés legalább ekkora jelentőségre tett szert, és teljesen más művelési módot követelt. Kisbirtokokon, parasztok, kisbérloők, gépesítés nélkül termesztették a növényt,²¹ és ez a forma teljes mértékben eltért a nagy létszámú fekete munkaerőt igénylő cukorültetvények megművelésétől.²² A cukor és a dohány termesztése közötti különbségek az egyes rasszok létszámának alakulását is befolyásolták.

A másik említendő faktor szintén a spanyol szigeteken zajló termeléshez kapcsolódik. Az itt működő cukorüzemek gépesítése később következett be, ezért a 17–18. században még nem voltak hatalmas nagybirtokok (majd csak az 1820-as évektől kezdődően jöttek létre), így a korai időkben nem volt szükség olyan sok fekete munkákészre, mint a későbbi periódusban. A spanyol szigetek esetében már a rabszolga-felszabadítás ideje körüli, illetve az azutáni periódusra tehető a nagy létszámú munkaerő érkezése.

Végül az angol gyarmatokon tapasztalható gyakorlatra kívánok utalni. A cukorültetvények tulajdonosai személyesen nem vettek részt birtokaik irányításában, nem éltek a Karib-térségben (*absentee landlords*), hanem otthon maradtak, intézők képviselték érdekeiket a szigeteken. Az intézők a legtöbb esetben egyedülálló férfiak voltak, tehát velük sem érkezett család. Ez a gyakorlat a fehéreket nagymértékben visszaszorította a Nyugat-Indiákon. Csak egyetlen adattal szeretném illusztrálni az elmondottakat. Jamaicában 1750-ben 142 000 fő élt, a lakosság 90 százalékát rabszolgák alkották, a fehérek aránya mindössze 9 százalékot tett ki.²³ A spanyol Antillák lakosságának összetétele ezzel szemben egészen más jelleget mutatott. A közigazgatásban dolgozó és a gazdaság egyes ágazataiban érdekelt európai származásúak elhagyták eredeti hazájukat, és családjukkal együtt a térségben éltek, otthonuknak tekintették az adott szigetet. Emellett folyamatos – bár korszakonként eltérő mértékű – európai bevándorlás figyelhető meg a spanyol szigetek, különösen Kuba esetében. Közvetlenül függetlenségének kivívása után – a cukorgyártásba beáramló észak-amerikai tőke hatására – nagyobb bevándorlási hullám indult meg a volt anyaországból a szigetországba.²⁴

1700 és 1870 között a spanyol Karib-térségbe 942 000, a brit Karib-térségbe 1 556 000, a francia Karib-térségbe 1 110 000, a holland Karib-térségbe 377 000, a dán Karib-térségbe 57 000 afrikait hurcoltak be rabszolgának.²⁵ A régió bőrszín szerinti megoszlása 1830-ban azt mutatta, hogy a spanyol szigeteken a fehérek létszáma csaknem tízszer nagyobb volt, mint a többi területen. A 19. századi demo-

21 Ortiz, 1982. 72–89.

22 Barry W. Hingman kimutatta, hogy a térségben Jamaica volt az élenjáró a cukortermelésben, de nagyon szoros versenyben állt a francia kézen lévő St. Domingue-gal, amelynek viszont fejlettebb volt az öntözőrendszere. 1790-ben Jamaica 0,18 tonna, St. Domingue 0,17 tonna cukrot állított elő egy főre vetítve. Hingman, 2005. 2.

23 Uo.

24 Clarke, 2013. 7.

25 Buisseret, 1999. 60.

gráfiai mutatók a mai napig hatással vannak az egyes szigetek etnikai összetételére, identitására.²⁶

Véleményem szerint a fentiek alapján, a történeti hagyományra alapozva, a Karib-térség fogalmát szigorúan a Kis- és a Nagy-Antillák szigetfüzérei alkotják, a szakirodalom által megállapított hármas kritérium meglétét csak a karibi szigetek láncára lehet vonatkoztatni. Történeti megközelítésben a napjainkra rendkívül elterjedt *Nagy Karib-térség* (Kis- és Nagy-Antillák, Mexikó, Kolumbia és Venezuela teljes területe) fogalom földrajzi keretei nem megalapozottak. A fogalom sokkal inkább a térségre jellemző gazdasági integrációs törekvéseket alátámasztani kívánó, a közös identitás mítoszát mesterségesen létrehozó politika „terméke”. Ugyancsak nélkülözi a történelmi hagyományok figyelembevételét a geopolitikai szempontot előtérbe állító megközelítés, amelynek alapján a közép-amerikai országokat is (Belize, Guatemala, Honduras, El Salvador, Nicaragua, Costa Rica, Panama) teljes területükkel bevonták a Karib-térség fogalmába.²⁷

A két Mediterráneum néhány jellemzőjének összevetése

A két Mediterráneum területi kiterjedése nagyjából azonos, az európai Mediterráneum azonban zártabb térséget alkot, és fekvése annyiban kedvezőbbnek mondható, hogy közvetlen közlekedést tesz lehetővé három kontinens – Európa, Afrika, Ázsia – között. A középkori itáliai városállamok, Velence, Genova, Pisa kereskedői bekapcsolódhattak a távolsági kereskedelmi útvonalakba (selyemút, a fűszerkereskedelem útvonalai), aminek révén a Földközi-tenger térségére jellemző rendkívüli gazdagsághoz jutottak. Az amerikai Mediterráneumban csak egy kontinens érintkezik a térség közvetlen partvidékével, azonban a gyarmati korszaktól kezdve az anyaországok révén egy másik kontinens, Európa, illetve annak egyik földrajzi egysége, a Földközi-tenger vidéke meghatározó módon formálta a viszonyokat. Egy harmadik kontinens, Afrika a rabszolgatartó ültetvényes gazdálkodás uralkodóvá válásával kapott intenzív szerepet. Az amerikai Mediterráneummal folytatott kereskedelem, a vizein közlekedő hajók nemesfém- vagy terményrakományai (cukor, dohány, kakaó, kávé) szintén a rendkívüli mértékű meggazdagodás forrásai lettek, hasonlóképpen részesültek a gyarapodásból terményeik értékesítése révén az itteni ültetvényesek.

A két terület összehasonlítása során megkerülhetetlen a tengerszorosok létének vagy hiányának a kérdése, az óceánokkal való kapcsolattartás lehetősége. Az európai Mediterráneum keleti medencéje ebben a tekintetben zártnak mondható, a Boszporusz a Fekete-tengerrel köti össze, és az Európa és Ázsia közötti kapcsolattartás egyik záloga, de az óceánra történő kijutást nem teszi lehetővé. A Földközi-tenger nyugati medencéje a Gibraltári-szoroson keresztül az Atlanti-óceán

26 A régió bőrszín szerint megoszlása 1830-ban: a spanyolok uralta szigeteken 532 935 fehér és 359 458 afrikai élt. Ezzel szemben az angol szigeteken összesen 54 772 fehér lakos élt a 684 996 afrikai mellett.

A francia szigeteken 21 643 fehér és 202 940 fekete élt. Uo. 50–53.

27 *Lecciones*, 2009. 80.

irányába nyitottnak mondható. Az amerikai Mediterráneumban halad a kontinens észak–déli, valamint az Atlanti- és a Csendes-óceán közötti összeköttetést biztosító tranzitút vonal. Az átkelésre a Csendes-óceán felé azonban nem természetes tengerszoroson át, hanem az ember által alkotott Panama-csatornán keresztül nyílik lehetőség, a gyarmati időkben azonban ez az útvonal még nem létezett, vagyis az amerikai Mediterráneum területe is zártabb volt (1914-ben avatták fel a csatornát). Ember alkotta tengeri átjáró a Földközi-tenger térségében is épült, a Szezei-csatorna a Vörös-tengeren keresztül az Indiai-óceánra biztosított kijáratot (1869-ben nyílt meg).

Mindkét térségről elmondható, amit Braudel is megfogalmazott: „A síkságok gazdaságának árnyoldala: néhány jövedelmező növény természetére rendezkednek be, mindennapi élelmüket viszont részben kívülről kénytelenek beszerezni.”²⁸ Az európai Mediterráneumban jól ismert a szőlő, a bor és az olívaolaj hármasa. Ennek megfelelője az amerikai Mediterráneumban a cukor, a rum és a dohány. Andalúzia például gazdag volt a Földközi-tenger térségének három említett növényében, de lakosságának táplálásához gabonabehozatalra szorult, Észak-Afrika búzája nélkül a római időktől kezdve képtelen lett volna a túlélésre. A gyarmatosítás után az Újvilágba költözött spanyolok, ragaszkodva a hazai ízekhez, már kezdettől fogva importáltak olívaolajat az Ibériai-félszigetről. A spanyol korona mindvégig ragaszkodott az olaj importjához, és tiltotta az olajfák ültetését Latin-Amerikában.²⁹ A Karib-térség is számos növény behozatalára szorult a 17–18. században. Közismert, hogy az angol karibi szigetek szoros gazdasági kapcsolatban álltak az észak-amerikai területen lévő gyarmatokkal, onnan érkezett többek között a gabona és a rizs.³⁰

Mindkét földközi-tengeri kultúrnövény (szőlő, olajfa) őshonos a térségben, természetük évezredekre vezethető vissza. Ezzel szemben a Karib-térség két fő termékénél a gyarmatosítók meghatározó szerepet játszottak. A cukornád spanyol közvetítéssel, Kolumbusz második útja során került át Amerikába, és a spanyolok voltak azok, akik bevezették az ültetvényes gazdálkodást is.³¹ A dohány azonban Amerikában őshonos növény (őshazája az Andok perui és ecuadori területei), szintén Kolumbusz találkozott vele először. A növény felhasználása rendkívül változatos. Gyorsan meghódította Európát, majd az egész világot, már 1558-tól kezdve termesztették Spanyolországban, innen került át Franciaországba, és hamarosan ismertté lett Angliában, Itáliában és Oroszországban is. A spanyolok révén 1575-ben megjelent a Fülöp-szigeteken is.³²

Fernand Braudel kettős térségként írta le az európai Mediterráneumot. Kiemelte a hegyekkel borított és síkságokkal tagolt félszigetek (Ibéria, Itália, Balkán, Kis-Ázsia) szerepét. A Mediterráneum másik színtere a részekre szabdalt tenger, amely nem kezelhető egységes víztömegként, hanem sokkal inkább tengerek

28 Braudel, 1996. I. köt. 80.

29 Jefferson–Lokken, 2011. XIII.; Francis, 2010. 6–8.

30 McFarlane, 1994. 238.

31 Richardson, 1992. 26.

32 Braudel, 1985. 267.

együtteseként.³³ Ez a fajta felosztás az amerikai Mediterráneum esetében csak részlegesen figyelhető meg. Bár félszigetek ebben a földrajzi régióban is találhatóak, azonban jóval kisebb számban. Elsősorban a Yucatán-félszigetet és Floridát kell kiemelnünk. Annak ellenére, hogy a Yucatán-félsziget földrajzilag a Karib-térség részét képezi, kulturálisan más múltat mondhat magáénak, hiszen Mexikónak éppen ez a vidéke a klasszikus maya történelem meghatározó területe, a fontos prekolumbián városállamok – például Chichén Itza, Uxmal, Tulum – térsége, vagyis az ősi indián múlt hordozója.

Francisco Hernández de Córdoba volt az első európai, aki Kubából indulva partra szállt Yucatánban, hogy feltérképezze a Kubától délre fekvő területeket. Ettől a pillanattól kezdve meglehetősen szoros kapcsolat szövődött a félsziget és Kuba között, ami egyes történeti események alkalmával intenzív kapcsolatot jelentett, különösen a 19. századtól.³⁴ Ez a jelenség azonban önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a félszigetet bekapcsoljuk az amerikai Mediterráneum fogalmába. A Karib-térséghez való tartozáshoz meg kell felelni a fent említett – gyarmatosítás, cukorültetvények és fekete rabszolgamunka – hármas kritériumnak, ezen feltételek közül azonban csak a gyarmatosítás ténye teljesül maradéktalanul.

A félsziget két városában – Campechében és Méridában – is volt „emberpiac”, mivel a hajók ide is szállítottak rabszolgákat, de ezek forgalma viszonylag gyérnek volt mondható. A források tanúsága szerint két angol rabszolga-kereskedő az 1730-as évek elején engedélyt kapott arra, hogy 199 rabszolgát szállítson Campechébe, a spanyolok révén pedig 167 fekete érkezett a kikötőbe 1731 és 1733 között. A rabszolga-tulajdonosok általában egy-két rabszolgával rendelkeztek, és csupán öt százalékuknak volt tíz vagy annál több rabszolgája. A feketék létszáma azt mutatja, hogy csak a házi munkában vettek részt.³⁵ A fekete rabszolgák aránya a félsziget etnikai összetételében nem volt számottevő, messze elmaradt a karibi szigetekéhez képest. Az eddig elmondottak is tükrözik, hogy két alapvető faktor hiányzik a Yucatán-félsziget múltjából: a jelentős számú afrikai rabszolga és az intenzív ültetvényes gazdálkodás. Demográfiai tekintetben napjainkig meghatározó tényező az indián és a *mestizo* népesség, illetve prekolumbián múltjuk. Mindezek miatt nem tekintem a Yucatán-félszigetet a Karib-térség integráns részének.

A másik figyelemre méltó félsziget Florida. A Juan Ponce de León (1513, 1521), Pánfilo de Narváez (1528) és Hernando de Soto (1539) felfedező expedícióit követő évszázadokban megindult a vetélkedés a spanyolok, a franciák és a britek között a terület gyarmatosításáért. A spanyol koronának Kuba védelme szempontjából volt szüksége a félsziget megtartására, amiben sikerrel is járt a 18. századig. Florida 1763-ban Spanyolországtól 20 évre a Brit Birodalom kezére került, majd 1784-ben ismét a spanyoloké lett, végül 1821-ben az Amerikai Egyesült Államok részévé vált. Az indián őslakosság kipusztulását követően a gyarmatosító fehér katonák, majd telepések határozták meg Florida etnikai összetételét, bár fekete rab-

33 Braudel, 1996. I. köt. 15–16.

34 Álvarez Cuartero, 2007. 559–576.

35 Landers–Robinson, 2006. 151.

szolgák már a 17. században megjelentek. Szembeötlő, hogy a brit uralom idején szinte azonnal létrejöttek a rabszolgák munkáján alapuló ültetvények, Richard Oswald cukor- és indigóültetvényein például több mint száz rabszolga dolgozott. A brit időkben a félsziget mintegy 17 300 fős lakosságának 65 százalékát fekete rabszolgák alkották. Ez az arány egyfajta etnikai „forradalmat” idézett elő a spanyol uralom éveivel képest, mivel a brit fennhatóság kezdetekor a feketék csak 13 százalékot tettek ki a teljes lakosságon belül.³⁶ Az *antebellum* korszakban Florida lakosságának mintegy a felét alkották, és ekkor a fehér népességnek csupán a 3,6 százaléka volt rabszolga-tulajdonos.³⁷

Florida esetében a Karib-térséghez tartozás mindhárom tényezője adott volt, ennek ellenére nem tekinthető a félsziget az amerikai Mediterráneum integráns részének, mivel az Amerikai Egyesült Államok területéhez való csatlakozás kulturális szempontból teljes mértékben kilúgozta az egyébként sem erős gyarmati múltat. A spanyol hatóságok inkább csak egy előretolt katonai támaszpontot láttak Floridában, ahonnan kedvező fekvése következtében ellenőrzés alatt lehetett tartani a déli elhelyezkedésű szárazföldi brit gyarmatokat, Dél-Karolinát, majd Georgiát.³⁸ A spanyol gyarmati múlt azért sem bizonyult meghatározónak itt, mert a dél-karolinai rabszolga-kereskedők az Egyesült Államok délkeleti részén létrejött indián – *jamszí, krík* – konföderációk segítségével szerezték be a rabszolgákat Floridából. Az indián konföderációk a félsziget spanyol missziói ellen is támadásokat intéztek, ezért a spanyolok a katolikus hitre tért indiánokat Kubába és Mexikóba igyekeztek menekíteni a rabszolgasors elől. A jamszík és kríkek „sikeres” rabszolgaszerző működése következményeként a 18. század elejére a félsziget nagy része gyakorlatilag elnéptelenedett.³⁹ Mindezek alapján a Floridai-félszigetet sem tekintem a Karib-térség integráns részének.

Az elmondottak nyomán megállapítható, hogy a félszigetek jelentősége vonatkozásában a karibi térségben éppen ellenkező jelenséggel szembesülünk, mint az európai Mediterráneumban. Az amerikai Mediterráneumban nem a félszigetek, hanem a szigetek határozták meg a térség történetét és kaptak főszerepet kulturális identitása szempontjából. A karibi szigetek képezték az Újvilág felfedezésének és gyarmatosításának a magterületeit, itt jelentek meg először a spanyol felfedezők, majd itt zajlott a kora újkor vezető államainak a vetélkedése. Spanyolország és a Brit Birodalom mellett Franciaország, Hollandia, Dánia és Svédország próbált szerecsét a karibi szigetvilágban, jelentős befolyáshoz azonban csak a spanyolok és a britek jutottak. Azt is mondhatjuk, hogy a Spanyol Birodalom alakjában az európai Mediterráneum behatolt az amerikai Mediterráneum területére és annak formálójává lett, vagyis a spanyol karibi szigetvilágon keresztül elsősorban az Ibériai-félsziget játszott döntő szerepet az amerikai Mediterráneum korai gyarmati történetében. A spanyolok dominanciája a 18. században kezdett visszaszorulni a térségben,

36 *Plantation Culture*, é. n.

37 Matrana, 2009.

38 Lévai, 2020. 199.

39 Uo. 253–254.

amikor a britek és a franciák is részt kértek az ültetvényes gazdálkodáson alapuló vagyonosodásból.

A karibi „belső határ” kérdése

Az európai Mediterráneuméhoz hasonló kettéosztottság az amerikai Mediterráneumra is jellemző. A Földközi-tenger nyugati és keleti medencéje között jelentős nyelvi, kulturális és vallási határvonalak húzódnak, ami a római időktől, különösen a Római Birodalom kettészakadásától (395) kezdve egyre inkább érzékelhető valóságot jelentett. A különbözőségek I. Iustinianus császár uralkodásának idejére (527–565) bontakoztak ki. A 6. századra a görög nyelvű Kelet és a latin nyelvű Nyugat között nagymértékű intellektuális-vallási-kulturális eltávolodás következett be, ami végül 1054-ben a nagy egyházszakadáshoz vezetett. A Nyugat a 6. századra elfelejtett görögül, és idegenül tekintett a keleti kereszténységre és a kifinomult bizánci kultúrára, Bizánc pedig lenézte és barbárnak tartotta a nyugatiakat. A kereszties hadjáratok csak tovább mélyítették a két térség közötti ellentétet. A római katolikus és az ortodox kereszténység közötti határvonal napjainkig fennmaradt. A 7–8. században egy újabb vallás, az iszlám jelent meg az európai Mediterráneum mindkét felében, és a térség az Ibériai-félszigettől a Balkánig együttélésre kényszerült vele.

Ahogy már utaltam arra, Spykman is kifejtette, hogy az amerikai Mediterráneum két részre, a *nyugati* és a *keleti Mediterráneumra* osztható. Spykman az előbbihez a Mexikói-öblöt, utóbbihoz a Karib-tenger térségét sorolta, ez a megközelítés azonban elsődlegesen a földrajzi-nemzetbiztonsági tényezőken alapul. A korábban kifejtetteknek megfelelően – mivel tanulmányomban csak az általam *par excellence* amerikai Mediterráneumnak tekintett karibi szigetvilágot elemzem – a Mexikói-öböl vidékét nem tekintem a Karib-térség integráns részének.

A kettéosztottság jelensége a Karib-térség szigetvilágán belül figyelhető meg. Az eltérő gyarmatosító birodalmak nyelvi-vallási és kulturális különbözőséget hoztak létre a térségen belül. Meglátásom szerint a Nagy-Antillákat lezáró Puerto Rico szigete és a Virgin-szigetek között elterülő tengersizakasz egyfajta *belső határvonalat* képez. A határvonaltól *nyugatra*, a Nagy-Antillák térségében olyan szigetek terülnek el, melyek a spanyol gyarmatbirodalomhoz tartoztak. Ezek legnagyobb területű és jelentőségű szigete Kuba. A másik oldalon, a Kis-Antillák zónáján belül nem egyetlen gyarmatosító ország hódított, hanem a területen a hollandok, franciák, angolok, dánok és svédok osztoztak, de a két legnagyobb cukortermelő sziget, Jamaica és Barbados birtoklása révén a britek jutottak meghatározó szerephez a térségben. Annak ellenére, hogy Jamaica földrajzilag a Nagy-Antillákhoz sorolható, nem volt szoros kapcsolata a szubrégió spanyol nyelvű szigeteivel, mivel a brit érdekszférába tartozott. A karibi szigetvilágon belül tehát egy jól érzékelhető, erőteljes – nemcsak nyelvi-kulturális, hanem vallási – választóvonal húzódik a spanyol és az angol nyelvű szigetek között.

A spanyol nyelvű szigeteken (Nagy-Antillák) napjainkig a katolicizmus maradt a legerjedtebb vallás, a Kis-Antillák szigetein viszont a protestantizmus. Bár a felmérések szerint a Kis-Antillákon az egyes protestáns irányzatokhoz tartozó hívők alkotják a legnagyobb vallási közösséget, a protestantizmus szerepe mégsem nevezhető mérvadónak a katolicizmus tengerében.⁴⁰ A katolicizmus fölénye egyértelműen a szigetek méreteivel, lakosainak létszámával mutat szoros összefüggést. Ha napjaink adatait vesszük figyelembe, akkor a Kis-Antillák népessége (körülbelül 6,5 millió fő) Kuba lakosságának (12,5 millió fő) a felét teszi ki, azaz a Nagy-Antillák számbeli fölénye egyértelmű, ahogy az a gyarmati korszakban is jellemző volt.

Az anglikán egyház – érthető történelmi okok miatt – az 1700-as évekre már kiépített egyházszerkezettel rendelkezett a Karib-térségben, a paphiány következtében azonban tevékenysége nem bizonyult hatékonynak, annak ellenére, hogy a többi vallási csoporttal, különösképpen a katolikusokkal szemben igyekezett határozottan fellépni, ami fennmaradásának zálogát jelentette. Az anglikánok mellett 1732-ben megjelent a dán uralom alatt álló St. Thomas szigeten a lutheránus és kálvinista hatást egyaránt mutató, Csehországból származó, *Unitas Fratrum* néven ismert vallási csoport. Később Antigua és Jamaica szigetén egyaránt megtelepedett a vallási közösség. A metodisták szintén megvetették a lábukat, különösen 1786 után, amikor Thomas Coke négy évet töltött a térségben és missziós munkát folytatott az egyes szigetek lakosságának körében. A baptista közösség létrejött a brit szigeteken az 1780-as években George Liele személyéhez kötődött, aki Jamaicában telepedett le, és innen kiindulva terjedt el a vallás a Karib-térségben.⁴¹

A kulturális-vallási különbözőség meghatározónak bizonyult a térség lakóinak identitása szempontjából. A spanyol nyelvű szigetek mindig is egy nagyobb regionális egység, azaz Latin-Amerika részének tekintették magukat, és Latin-Amerika a közös nyelvi-kulturális hagyományok miatt sohasem tagadta meg őket. A Kis-Antillák lakói nehezebb helyzetben voltak a szigetek etnikai összetétele miatt. Ebben a térségben a lakosság a korábbi anyaországok kulturális örökségét nem érezte magáénak, inkább az afrikai örökség irányába fordult, és az afrokaribi vallások (*santería, vudu, candomble*) kerültek előtérbe. A *Pew Research Center* felmérései⁴² rámutattak, hogy az afrokaribi vallások nemcsak a Kis-Antillák szigetein, hanem a spanyol nyelvű karibi szigeteken túl – melyek a korábban mondottak szerint az identitástudat szempontjából Latin-Amerika részét képezik –, a szárazföldi latin-amerikai országokban is jelen vannak, a katolikus és a protestáns hívők körében egyaránt. Mindegyik országban tapasztalható a babonára való hajlam, például a felnőtt lakosság mintegy harmada hisz legalább bizonyos babonás praktikákban,

40 A témára vonatkozó legfrissebb adatok 2011-ből származnak, de a tendenciát a rendelkezésre álló számok alapján is egyértelműen lehet érzékeltetni, mivel radikális fordulat az eltelt évek alatt nem következett be. Anguilla: protestáns 73,2%, római katolikus 6,8%; Antigua és Barbuda: protestáns 68,3%, római katolikus 8,2%; Barbados: protestáns 66,4%, római katolikus 3,8%; Saint Kitts és Nevis: protestáns 74,4%, római katolikus 6,7%; Trinidad és Tobago: protestáns 32,1%, római katolikus 21,6%; Virgin-szigetek: protestáns 59%, római katolikus 34%. Az adatok forrása: CIA: *The World Factbook*: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/401.html> (letöltés: 2023. február 27.).

41 Edmonds–González, 2010. 70–84.

42 Az utolsó felmérést 2014-ben készítette a Pew Research Center. *Religion in Latin America*, 2014.

többek között a „gonosz szem” (*evil eye*) létezésében, vagyis abban, hogy egyesek képesek átok vagy varázslás révén kárt okozni másoknak.⁴³

A kifejtettek alapján elmondható, hogy mindkét Mediterráneumra jellemző a kettéosztottság, ami elsősorban nyelvi-kulturális és vallási különbözőségein alapul. Mindkét területen megfigyelhető – igaz, más és más formában – a kereszténységen belüli megosztottság, és ugyancsak mindkét Mediterráneumban megjelent egy újabb vallás, amely meghatározó módon befolyásolta a térség történetét. A gyarmati korban a rabszolgák eredeti afrikai hitvilágának háttérbe szorítása – legalábbis látszólag – könnyen ment, a kereszténység azonban végleges sérüléseket szenvedett az afrikai kultuszok révén.

Az identitás vonatkozásában a belső határvonal talán az amerikai Mediterráneum esetében erőteljesebb azáltal, hogy a Nagy-Antillák spanyol nyelvű szigetein az évszázadok során nem alakult ki karibi tudat, mivel az ott élők mindig is egy nagyobb regionális egységhez, Latin-Amerikához tartozónak érezték magukat, és ezt az identitástudatot Latin-Amerika meg is erősítette. A belső határvonal másik oldalán az angol nyelvű kis karibi szigetek állnak, melyek nem érezték valódi összetartozást a más nyelvű, vallású és kultúrájú Nagy-Antillák szubrégióval, és az anyaországtól is távolodni kívántak. A közös afrikai gyökerek, az afrokaribi vallások nyújtották az alapot a távolodás megerősítéséhez. Az egykori anyaországok vallásait továbbra is követik, de a katolicizmus itt is – ahogy Latin-Amerikában általában – visszaszorulóban van. A katolikus hívők egy része nyíltan elfordul eredeti vallásától, más része azonban formailag megtartja azt, de sokkal inkább valamelyik afrokaribi vallás követőjeként vesz részt a spirituális életben.

Konklúzió

Munkámban bemutattam az amerikai Mediterráneum fogalmának kialakulását, igyekeztem meghúzni földrajzi és kulturális kereteinek a határait, továbbá a lényegi jellemzők tekintetében összevettem az európai és az amerikai Mediterráneumot. Kimutattam, hogy számos közös és eltérő vonás fedezhető fel közöttük.

Az amerikai Mediterráneum sajátossága, hogy – ellentétben az európai párjával – a jelentősebb félszigetek (Yucatán-félsziget és Florida) területei kiesnek a szférájából, ezért a szigetek láncá veszi át az európai félszigetek szerepét. Az európai hatalmak úvilágbeli felfedezéseinek, illetve korai hódításainak központi területe a Karib-térség volt. A gyarmatosító hatalmak között egészen a 18. század első feléig dúlt a küzdelem a szigetek feletti fennhatóságért. Annak ellenére, hogy a spanyolokat nem sikerült kiszorítani a területről, számos szigetet át kellett engedni a hollandoknak, a franciáknak és mindenekelőtt a terjeszkedő briteknek. A Nagy-Antillák sikeres megtartása azonban hosszú évszázadokon keresztül biztosította Spanyolország számára a vezető szerep megőrzését a Karib-térségben.

43 Uo. 8–9.

Az európai Mediterráneum ókori kultúrákon alapuló megosztottsága az amerikai Mediterráneumban a spanyol–angol nyelvi megosztottságnak feleltethető meg. A nyelvi-kulturális megosztottság vallási különbözőséget is magában hordoz. Az európai Mediterráneumban a római és az ortodox kereszténység, az amerikai Mediterráneumban a katolicizmus és a protestantizmus egyes irányzatai vannak jelen. Mindkét régióban egy-egy újabb vallás máig ható megtelepedése következett be, az európai Mediterráneumban az iszlám térhódítása ment végbe, ami maga után vonta a jelentősebb félszigetek (Ibériai-félsziget, Appennini-félsziget, Balkán-félsziget) részbeni és átmeneti, valamint Észak-Afrika teljes bekebelezését. Az amerikai Mediterráneumban az afrikai eredetű kultuszok szívós fennmaradása befolyásolta a kereszténységet, illetve sajátos vallási szinkretizmust eredményezett (*santería, vudu, candomble*).

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Acosta

1590 Acosta, José de: *Historia natural y moral de las Indias*. Sevilla, 1590.

Álvarez Cuartero

2007 Álvarez Cuartero, Izaskun: De Tihosuco a La Habana. La venta de indios yucatecos a Cuba durante la Guerra de Castas. In: *Studia Historica. Historia Antigua*, 25. (2007) 559–576.

Braudel

1949 Braudel, Fernand: *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*. Vol. I–III. Paris, 1949.

1985 Braudel, Fernand: *Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus. XV–XVIII. század. A mindennapi élet struktúrái*. Bp., 1985.

1996 Braudel, Fernand: *A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában*. I–III. Bp., 1996.

Buisseret

1999 Buisseret, David: Documentary Evidence. In: *General History of the Caribbean*. Vol. VI. *Methodology and Historiography*. Ed.: Higman, B. W. London–Oxford, 1999. 46–62.

Clarke

2013 Clarke, Colin: *Religion and Ethnicity as Differentiating Factors in the Social Structure of the Caribbean*. Göttingen, 2013. (Max Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity. MMG Working Papers.)

Cortés

1977 Cortés, Hernán: Második tudósítás. In: *Így látták. Indián és spanyol krónikák*. Szerk.: Benyhe János. Bp., 1977. 237–301.

Edmonds–Gonzalez

2010 Edmonds, Ennis Barrington – Gonzalez, Michelle A: *Caribbean Religious History: An Introduction*. New York, 2010.

Engerman–Higman

2003 Engerman, Stanley L. – Higman, Barry W.: The Demographic Structure of the Caribbean Slave Societies in the Eighteenth and Nineteenth Centuries. In: *General History of the Caribbean*. Vol. III. *The Slave Societies of the Caribbean*. Ed.: Knight, Franklin W. London–Oxford, 2003. 45–104.

Fischer

2002 Fischer Ferenc: „A világ hídja – a világegyetem szíve.” Az amerikai Mediterráneum és a Panama-csatorna geostratégiai jelentősége az Amerikai Egyesült Államok II. világháború alatti geopolitikai irodalmában. In: *Anyországok és (volt) gyarmataik*. Szerk.: Szabó Loránd – Ölbei Tamás – Wilhelm Zoltán. Pécs, 2002. I. köt. 45–61.

Francis

2010 *Encyclopedia of Latin America*. Vol. 1. *Amerindians through Foreign Colonization (Prehistory to 1560)*. Ed.: Francis, J. Michael. New York, 2010.

Gaztambide-Géigel

1996 Gaztambide-Géigel, Antonio: La invención del Caribe en el siglo XX. Las definiciones del Caribe como problema histórico y metodológico. In: *Revista Mexicana de Estudios del Caribe*, 1. (1996) 74–96.

Gillman

2014 Gillman, Susan: Humboldt’s American Mediterranean. In: *American Quarterly*, 66. (2014) 3. sz. 505–528.

Girvan

2000 Girvan, Norman: Reinterpretar al Caribe. In: *Revista Mexicana de Estudios del Caribe*, 7. (2000) 6–34.

Higman

2005 Higman, Barry William: *Plantation Jamaica, 1750–1850: Capital and Control in a Colonial Economy*. Kingston, 2005.

Horváth

2014 Horváth Emőke: A Karib-térség fogalmának értelmezési kísérletei. In: *Orpheus Noster*, 6. (2014) 1. sz. 23–35.

Humboldt–Bonpland

1807 Humboldt, Alexander von – Bonpland, Aimé: *Voyage aux régions équinoxiales du nouveau continent, fait en 1799, 1800, 1801, 1802, 1803 et 1804*. Paris, 1807.

Jefferson–Lokken

2011 Jefferson, Ann – Lokken, Paul: *Daily Life in Colonial Latin America*. Santa Barbara, 2011.

Klein

2010 Klein, Herbert S.: *The Atlantic Slave Trade*. Cambridge, 2010.

Kónsztantinosz

1949 Constantine Porphyrogenitus: *De administrando imperio*. Greek text ed. by Moravcsik Gyula. Bp., 1949. (Magyar–görög tanulmányok, 29.)

Landers–Robinson

2006 *Slaves, Subjects, and Subversives: Blacks in Colonial Latin America*. Eds.: Landers, Jane – Robinson, Barry M. Albuquerque, 2006.

Lecciones

2009 *Lecciones sobre El Gran Caribe*. Bogotá, 2009.

Lévai

2020 Lévai Csaba: *Förtelmes kereskedelem. A rabszolga-kereskedelem és a rabszolgatartó rendszerek kialakulása a kora újkori Észak-Amerikában.* Bp., 2020.

Matrana

2009 Matrana, Marc R.: *Lost Plantations of the South.* Jackson, 2009.

McFarlane

1994 McFarlane, Anthony: *The British in the Americas 1480–1815.* London – New York, 1994.

Ortiz

1982 Ortiz, Fernando: A dohány és a cukor kubai ellenpontja. In: Ortiz, Fernando: *Havannai karnevál. Írások a kubai kultúráról.* Bp., 1982. 72–89.

Plantation Culture

[é. n.] *Plantation Culture. Land and Labor in Florida History.* In: *Florida Memory, State Library and Archives of Florida, Photo Exhibits.* https://www.floridamemory.com/learn/exhibits/photo_exhibits/plantations/plantations2.php (letöltés: 2023. január 10.).

Reclus

1876 Reclus, Élisée: *The Earth and Its Inhabitants: Mexico, Central America, West Indies.* London, 1876.

Religion in Latin America

2014 *Religion in Latin America: Widespread Change in a Historically Catholic Region.* (Pew Research Center, Numbers, facts and trends shaping the world.) <https://www.pewresearch.org/religion/2014/11/13/religion-in-latin-america/> (letöltés: 2023. január 10.).

Richardson

1992 Richardson, Bonham C.: *The Caribbean in the Wider World, 1492–1992: A Regional Geography.* New York, 1992.

Sempa

2008 Sempa, Francis P.: Introduction to the Transaction Edition. In: Spykman, Nicholas John: *America's Strategy in World Politics.* New Brunswick, 2008.

Spykman

1942 Spykman, Nicholas John: *America's Strategy in World Politics.* New York, 1942.

Tézer

2020 Tézer, Zita: Defining the Caribbean Identity. In: *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Hispanica. Supplementum II. América Latina y el mundo. Espacios de encuentro y cooperación.* Ed.: Csikós, Zsuzsanna. Szeged, 2020. 203–212.

2021 Tézer Zita: Gondolatok a karibi identitás meghatározásáról Charles Wagley és Sidney Mintz kutatásai alapján. In: *Orpheus Noster*, 13. (2021) 1. sz. 6–17.

Weigold–Pillsbury

2014 Weigold, Marilyn E. – Pillsbury, Elizabeth: Long Island Sound: A Socioeconomic Perspective. In: *Long Island Sound: Prospects for the Urban Sea.* Eds.: Latimer, James S. – Tedesco, Mark A. et al. New York, 2014. 1–46.

EMŐKE HORVÁTH

THE CONCEPT AND CHARACTERISTICS OF THE AMERICAN MEDITERRANEAN

The study deals with an issue that has been little analysed by Hungarian historians. It attempts to interpret the concept of the American Mediterranean, to present its specific characteristics, and then makes a comparison between the European and the American Mediterranean. It tries to present those elements which can be mentioned as common features or as decisive differences between the two regions. It shows that, unlike the European Mediterranean, the American Mediterranean is not dominated by peninsulas, but by a series of islands (Lesser and Greater Antilles) that make up the American Mediterranean par excellence, which were also the sites of discovery and early colonisation. The paper draws attention to the existence of a cultural-religious frontier within the Caribbean, i.e. the division of the American Mediterranean, just as it is the case with the European Mediterranean.

CONTENTS

Culture, Religion and Politics in Latin America (Emőke Horváth)	1
<i>Studies</i>	
Emőke Horváth: The Concept and Characteristics of the American Mediterranean	5
Ágnes Judit Szilágyi: The Muse Temple, or the Neo-Pythagoreans in Curitiba, Brazil	25
Dániel Farkas: The Perception of Religious Phenomena and Communities in the Journal of the Peruvian Left: Amauta, 1926–1930	35
Katalin Jancsó: Middle Eastern Immigration to Chile: Religion and Culture in a Diverse Diaspora	53
András Bakó: Foreignness and Citizenship in Latin America	67
Attila Zolcsák: The Birth of the Pinochet Regime: A Deal of the National Security Doctrine with the Neoliberalism	81
Sándor Roland Krajcsi: Relations between Cuba and Algeria in the Light of Cuban Internationalism, 1961–1965	99
László Kupi: Gabriel García Márquez and Cuba	115
Tamás Péter Baranyi: The Monroe Doctrine and the Geopolitics of U.S. Continental Expansion	137
<i>Book Review</i>	
From Iberia to China: Some Interactions of the Islamic World with the West and the East (Georgina Nagy)	159
Emotions and Migration in Argentina at the Turn of the 20 th Century (Ádám Tibor Balogh)	163
Cuba in the Caribbean Cold War: Exiles, Revolutionaries and Tyrants, 1952–1959 (László Kupi)	167

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2023-as évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap és az ELKH Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatói Hálózat